TENDINȚE ACTUALE ÎN PROCESUL DE ARMONIZARE A DREPTULUI PRIVAT ÎN EUROPA

Aurel BĂIEȘU
Doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova

Abstract: *Despite efforts to harmonize and standardize private law in recent decades, obstacles to cross-border trade, created by the diversity of national laws, continue to exist. The process of standardizing private law regulations at European level is complex and difficult. It takes place in different ways. One way is to draw up and improve the EU acquis, which contains regulations on private law. However, actions of harmonizing regulations in the field of private law are of a sectoral nature, consisting on the development and refinement of the EU acquis in some specific areas. Another way is to develop a general theory of private law, through optional instruments of uniform law, which serve as models for the EU and national legislators. Thus, the solutions enshrined in these instruments can indirectly gain regulatory value, contributing to the standardization of private law within and outside the EU. Implicit harmonization of contract law also takes place through the adoption of uniform legal solutions in the process of modernizing civil law in different European countries.*
Keywords: *harmonization and standardization of private law, cross-border trade, national laws, private law at European level, implicit harmonization of contract law, legal solutions.*

Rezumat: *În ciuda eforturilor de armonizare şi standardizare a dreptului privat din ultimele decenii, obstacolele în calea comerţului transfrontalier, create de diversitatea legilor naţionale, continuă să existe. Procesul de standardizare a reglementărilor de drept privat la nivel european este complex şi dificil. Are loc în moduri diferite. O modalitate este elaborarea şi îmbunătăţirea acquis-ului UE, care conţine reglementări de drept privat. Totuşi, acţiunile de armonizare a reglementărilor în domeniul dreptului privat sunt de natură sectorială, constând în dezvoltarea şi perfecţionarea acquis-ului UE în unele domenii specifice. O altă modalitate este dezvoltarea unei teorii generale a dreptului privat, prin instrumente opţionale de drept uniform, care să servească drept modele pentru legislatorii UE şi naţionali. Astfel, soluţiile consacrate în aceste instrumente pot câştiga indirect valoare de reglementare, contribuind la standardizarea dreptului privat în interiorul şi în afara UE. Armonizarea implicită a dreptului contractual are loc şi prin adoptarea unor soluţii juridice uniforme în procesul de modernizare a dreptului civil în diferite ţări europene.*
Cuvinte cheie: *armonizare şi standardizare a dreptului privat, comerţului transfrontalier, legi naţionale, drept privat la nivel european, Armonizarea implicită a dreptului contractual, soluţii juridice*

Procesul de uniformizare la nivel european a reglementărilor în materia dreptului privat este unul complex și dificil. Piața internă a UE se confruntă cu o serie de bariere, care o împiedică să ofere rezultate corespunzătoare întregului său potențial. În cadrul pieței unice europene, nu există un set unic de norme uniforme și cuprinzătoare în materia dreptului privat, care ar putea fi utilizate de către întreprinderi și consumatori în comerțul transfrontalier[5]. Divergențe există nu doar în domeniile care nu au fost reglementate de legislația UE (de

[5]Comunicarea Comisiei Europene din 11 octombrie 2011 (COM(2011) 636 final). [Online]: http://www.cdep.ro/afaceri_europene/CE/2011/COM_2011_636_RO_ACTE_f.pdf (Vizitat la: 24.10.2021).

exemplu, teoria generală a dreptului privat), dar și în domeniile care au fost parțial armonizate la nivelul Uniunii, pe baza armonizării minime (de exemplu, legislația în domeniul protecției consumatorilor). Diferențele între normele privind modul de încheiere sau rezoluțiune a contractelor, privind mijloacele juridice în cazul livrării unui produs defectuos sau privind dobânzile care trebuie plătite în cazul unei plăți efectuate cu întârziere, sunt resimțite în viața cotidiană atât de comercianți, cât și de consumatori.

Cu toate acestea, procesul de uniformizare a dreptului european al contractelor, deși într-un ritm mai lent decât și-ar dori promotorii și susținătorii acestui proces, continuă pe diferite căi. Una din căi este elaborarea și perfecționarea acquis-ului comunitar, care conține reglementări în materia dreptului privat, atât pentru consumatori, cât și pentru întreprinderi. Demersurile privind armonizarea reglemetărilor în materia dreptui privat au, însă, un caracter sectorial, constând în elaborarea și perfecționarea acquis-ului UE în unele domenii specifice. De exemplu, Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 20 mai 2019 introduce norme care au scopul de a armoniza, în special, aspectele referitoare la conformitatea bunurilor, măsurile reparatorii aflate la dispoziția consumatorului în caz de lipsă de conformitate și modalitățile de exercitare a acestor măsuri reparatorii[6].

Necesitatea de a elimina obstacolele create de diferențele legislative în materia dreptului privat este recunoscută și într-o serie de documente strategice pentru UE: *Strategia Europa 2020*[7]*; Planul de acțiune al Comisiei pentru punerea în aplicare a Programului de la Stockholm*[8], *O agendă digitală pentru Europa*[9], revizuirea *„Small Business Act*"[10] care vizează eliminarea obstacolelor care limitează potențialul de creștere al întreprinderilor mici și mijlocii și *Actul privind piața unică*[11] care promovează ideea unui instrument juridic care ar facilita tranzacțiile transfrontaliere.

O altă cale este elaborarea unei teorii generale a dreptului privat, prin intermediul operelor doctrinare și a instrumentelor de uniformizare a dreptului cu caracter opțional, care constituie "surse de inspirație", atât pentru legislatorul UE, cât și pentru legislatorii naționali. Astfel, soluțiile consacrate în aceste instrumente pot dobândi valoare normativă indirect, contribuind la uniformizarea dreptului privat în cadrul UE şi în afara ei. Problemele armonizării şi codificării dreptului privat european au constituit obiectul preocupării unor doctrinari notorii, care au dedicat eforturi importante acestei opere. Se cuvine de notat că locul doctrinei este esențial în elaborarea dreptului privat european, astfel încât demersurile doctrinare au devansat pe acelea ale instituțiile europene în acest proces. Astfel, începând cu anii 70 au fost înființate, în mod spontan, grupuri de cercetare, alcătuite în special din universitari, pentru a reflecta asupra

[6]Directiva din 20 mai 2019 privind anumite aspecte referitoare la contractele de vânzare de bunuri, de modificare a Regulamentului (UE) 2017/2394 și a Directivei 2009/22/CE și de abrogare a Directivei 1999/44/CE [Online]: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0771&from=EN (Vizitat la: 25.03.2021).

[7]Comunicarea Comisiei "Strategia Europa 2020. O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii". COM (2010) 2020 final, 3.3.2010, p. 21. [Online]: https://www.eea.europa.eu/policy-documents/com-2010-2020-europe-2020 (Vizitat la: 25.10.2021).

[8]Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor "Crearea unui spațiu de libertate, securitate și justiție pentru cetățenii Europei, plan de acțiune pentru punerea în aplicare a programului de la Stockholm ". COM (2010) 171 final, 20.4.2010, p. 5 și p. 24. [Online]: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0171:FIN:EN:PDF (Vizitat la: 25.03.2021).

[9]Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor "O agendă digitală pentru Europa". COM (2010) 245 final, 26.8.2010, p. 13 și p. 37. [Online]: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:EN:PDF (Vizitat la: 25.10.2021).

[10]Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor "Revizuirea „Small Business Act" pentru Europa". COM (2011) 78 final, 23.2.2011, p. 11 și p. 13. [Online]: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52011DC0078 (Vizitat la: 25.10.2021).

[11]Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social și Comitetul Regiunilor, „Actul privind piața unică – Douăsprezece pârghii pentru stimularea creșterii și întărirea încrederii – «Împreună pentru o nouă creștere»". COM (2011) 206 final, 13.4.2011, p. 14 și p. 19. [Online]: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0206:FIN:EN:PDF (Vizitat la: 25.10.2021).

regulilor comune ale dreptului privat, cu scopul de a face să conviețuiască diferitele tradiții juridice din Europa. Dintre acestea, ar trebui să menționăm, în primul rând, *"Grupul de Studiu pentru un Cod Civil european"* (*"Study Group on a European Civil Code", numit prescurtat "Study Group"*), compus din experți din 15 state membre ale UE și din unele state candidate la aderare, a fost înființat în 1998 de profesorul german Christian Von Bar. Lucrările grupului s-au desfășurat în câteva centre universitare europene - Osnabruck și Hamburg (Germania), Innsbruck și Salzburg (Austria), Amsterdam, Utrecht și Tilburg (Olanda) și au fost consacrate unor așa domenii ca contractele de vânzare de servicii de lungă durată, în special contractele de construcții și servicii acordate de profesioniști (avocați, medici, contabili); titlurile de valoare; obligațiile extracontractuale; transferul proprietății asupra bunurilor mobile; îmbogățirea fără justă cauză etc. Lucrările în cauză comportă cercetări comparate, având ca obiectiv final un proiect integru asupra domeniilor vizate care a devenit mai târziu proiectul Cadrului Comun de Referință (a se vedea *infra*).

Un grup la fel de renumit numit *"Comisia pentru Dreptul European al Contractelor"* - o organizație neguvernamentală compusă din 22 de juriști din statele membre ale UE, prezidată de profesorul danez Ole Lando, care și-a desfășurat activitatea între 1982 și 2001 și care a publicat în 1995 prima versiune a *„Principiilor Dreptului European al Contractelor"* (*Principiile DEC*) [12].

Un alt grup, numit *"Grupul de Cercetare privind Dreptul Privat al Comunității Europene"* (*"Research Group on EC Private Law"* denumit și *"Acquis Group"*), a căutat să evidențieze „principiile comune" ale dreptului privat, degajându-le din acquis-ul comunitar. Acest grup de universitari europeni a publicat două volume, unul privind obligațiile precontractuale, încheierea contractului și condițiile generale abuzive13, celălalt privind regulile generale referitoare la livrarea mărfurilor, pachetele de servicii de călătorie și serviciile de plată14.

Concomitent, au fost desfășurate activități de cercetare de către *"Asociația Henri Capitant a Amicilor Culturii Juridice Franceze"*(*"Association Henri Capitant des Amis de la Culture Juridique Française"*) și de către *"Societatea de Legislație Comparată"*(*"Société de Legislation Comparée"*), care au publicat studiile "*Principii contractuale comune*" și "*Terminologie contractuală comună*" [15].

Un alt grup, numit *"Grupul Trento"*, coordonat de profesorii Mauro Bussani și Ugo Mattei, a avut o abordare similară, prin căutarea „nucleului comun" (*common core*) al dreptului privat european[16]. Acest proiect nu a fost direct orientat spre dezvoltarea unui Cod civil european, ci se baza teoria lui Rodolfo Sacco[17], constând în compararea nu numai a soluțiilor tehnice și a regulilor de drept, dar și a surselor mai profunde care pot influența soluțiile adoptate de judecători.

Unele dintre aceste grupuri au primit chiar recunoaștere politică și finanțarea de către Parlament și Comisia Europeană. În special, prin Comunicarea Comisiei din 11 octombrie 2004 s-a încredințat Grupului de Studiu al unui Cod Civil European (*Study Group*) împreună cu Grupul de Cercetare privind Dreptul Privat al Comunității Europene (*Acquis Group*) să elaboreze textul întitulat *"Proiectul Cadrului Comun de Referință. Principii, definiții și reguli model ale*

[12] Principles of European Contract Law. [Online]: https://www.trans-lex.org/400200/_/pecl/ (Vizitat la: 24.10.2021).
[13]Research Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group). Contract I, Pre-contractual Obligations, Conclusion of Contract, Unfair Terms. Munich, 2007.
[14]Research Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group). Contract II, General Provisions, Delivery of Goods, Package Travel and Payment Services, Principles of the Existing EC Contract Law (Acquis Principles). Munich, 2009.
[15]Fauvarque-Cosson B., Mazeaud D. European Contract Law. Materials for a Common Frame of Reference: Terminology, Guiding Principles, Model Rules. Munchen: Sellier, 2008.
[16]Bussani M., Mattei U. *The Common Core of European Private Law.* Deventer : Kluwer, 2003.
[17]Sacco R. La comparaison juridique au service de la connaissance du droit. Paris : Economica, 1991.

Dreptului Privat European" (*Draft Common Frame of Reference – DCFR*)[18], care a fost publicat în februarie 2009. Acest text se bazează pe versiunea revăzută a Principiilor DEC şi acoperă un spectru larg de domenii, cuprinzând compartimente referitoare la partea generală a obligațiilor, la contracte şi alte acte juridice, obligaţii şi drepturi corelative, unele contracte speciale, obligaţii necontractuale, dreptul de proprietate şi alte domenii. Prima ediție a fost urmată, în octombrie 2009, de șase volume (6563 de pagini!) de comentarii și note, care constituie „ediția completă" a DCFR.

Reformele legislațiilor civile în diferite state europene, care au avut loc în ultimii ani, demonstrează că are loc un proces de uniformizare implicită a dreptului privat în țările Europei, codificările în materie inspirându-se unele din altele, dar şi din instrumentele de uniformizare evocate mai sus. În ultimele două decenii legislațiile statelor europene în domeniul dreptului privat au evoluat semnificativ; într-o serie de țări de pe "bătrânul continent" au fost efectuate reforme ale dreptului civil, fie pe calea adoptării unor coduri civile noi (de ex.: România (2011), Cehia (2014), Ungaria (2014)), fie pe calea adoptării unor legi de modernizare a reglementărilor existente în materia vizată (Germania (2001), Federația Rusă (2013), Franța (2016), Republica Moldova (2018)).

Este important de menționat că reforma dreptului privat a avut loc, inclusiv, în legislațiile, care au constituit mari "generatoare" și "surse de inspirație" ale dreptului privat în Europa și în întreaga lume. Ne referim, în particular, la Codul civil al Germaniei, care dincolo de faptul că a influenţat puternic legislaţiile civile şi comerciale ale Austriei, Elveţiei, Greciei, Japoniei, Braziliei, URSS, Ungariei, Cehoslovaciei, Iugoslaviei, Republicii Moldova etc., a jucat un rol primordial în dezvoltarea doctrinei dreptului civil, fiind o expresie legislativă clasică a metodei şi conceptului pandectist de codificare[19]. Codul civil german a fost renovat în baza legii din 26 noiembrie 2001, denumită „de modernizare a dreptului obligaţiilor", care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2002. Legea în cauză prezintă o importanţă crucială prin amploarea sa, prin modificările profunde pe care le-a adus. Procesul legislativ de reformare a dreptului obligaţiilor în Germania a fost declanşat cu ocazia necesităţii transpunerii în dreptul german a unui şir de directive europene. Legislatorul a profitat de această ocazie şi pentru a codifica soluţiile şi regulile care s-au conturat în jurisprudenţă. Unul din scopurile urmărite în cadrul reformării dreptului german al obligaţiilor a fost apropierea reglementărilor germane de „marile instrumente de uniformizare a dreptului contractelor" (Convenția de la Viena asupra contractelor de vânzare internațională de mărfuri (1980), Principiile UNIDROIT referitoare la contractele comerciale internaționale, Principiile DEC)[20].

Un reper important pentru întreaga mişcare de unificare a dreptului privat în Europa îl constituie recenta renovare a Codului civil francez, operată prin Ordonanţa nr. 216-131 din 10 februarie 2016 de reformare a dreptului contractelor, a regimului general şi a probei obligaţiilor[21], intrată în vigoare la 1 octombrie 2016. Codul civil francez, numit şi Codul Napoleon, a servit drept model pentru multe sisteme de drept; integral, sau principalele sale concepte şi instituţii, au fost recepţionate în aşa ţări ca Belgia, Luxemburg, Italia, Spania, Portugalia, România, unele ţări din America Latină, Egipt, Libia, Irak, un mare număr de ţări din Africa şi din Oceania, statul Louisiana din SUA, provincia Quebec din Canada etc.[22] și a constituit, folosind expresia plastică a profesorului Ole Lando, președintele Comisiei pentru

[18]Principles, Definitions and Model Rules of European Pivate Law. Draft Common Frame of Reference. Germany, Munich: Sellier European Law Publishers, 2009. 643 p.
[19]Zweigert K., Kotz H. Introduction to Comparative Law. Oxford: Clarendon Press, 1992, p.103-122.
[20]Witz C. La nouvelle jeunesse du BGB insufflée par la réforme du droit des obligations. Paris: recueil Dalloz, 2002, nr.42/7095, p.3156-3161; Schley M. La grande réforme du droit des obligations en Allemagne. Paris: recueil Dalloz, 2002, nr.21/7074, p. 1738-1740.
[21] Ordonnance n°216-131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations,
[Online]:https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000032004939&categorieLien=id (Vizitat la: 25.10.2021).
[22]Zweigert K., Kotz H. *Op. cit.,* p.159-162.

Dreptul European al Contractelor (a se vedea *supra*), „cel mai important produs de export care a existat cândva în perioada modernă…, posedând întotdeauna o remarcabilă vitalitate”[23]. Necesitatea acestei reforme a fost dictată de evoluțiile dreptului, jurisprudenței și doctrinei pe parcursul a mai mult de două secole, deoarece titlul 3 din cartea a III-a referitor la dreptul contractual nu se modificase de la intrarea în vigoare a Codului Napoleon în 1804. Astfel, mai multe reglementări și concepte au fost depășite în fața noilor provocări cu care se confruntă societatea franceză, în contextul integrării europene și al globalizării. Această reformă vine să revigoreze Codul lui Napoleon în încercarea de a-i menține atractivitatea și competitivitatea.

Una din cele mai recente opere de modernizare a legislației civile și a dreptului contractelor, în particular, este reforma înfăptuită în Republica Moldova, prin adoptarea Legii privind modernizarea Codului civil și modificarea și completarea unor acte legislative, nr.133 din 15 noiembrie 2018[24]. Reforma Codului civil al Republicii Moldova reprezintă un efort de amploare pe calea modernizării infrastructurii juridice naționale și aducerea acesteia în linia celor mai moderne reglementări, totodată ținând cont de problemele interpretării și aplicării redacției anterioare a Codului civil. În acest scop, au fost studiate și s-au ținut cont de ultimele evoluții legislative pe plan internațional și european, în special, DCFR, codurile civile din Franța, Germania, Italia, Olanda, Cehia, Ungaria, România etc. Totodată, au fost transpuse în legislația națională prevederile pertinente din acquis-ului UE. Reforma se încadrează în realizarea angajamentelor pe care și le a asumat țara noastră în baza Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, din 2014, care prevede că Republica Moldova realizează apropierea treptată a legislației sale de dreptul Uniunii și de instrumentele internaționale menționate în anexele la acest acord[25].

Concluzie. Chiar și în lipsa unui cadru juridic comun bine închegat și coerent în materia dreptului privat la nivelul UE, procesul de armonizare a dreptului privat european (în acest sens, termenul ”european” se referă nu la UE, ci la continentul european) se desfășoară atât prin elaborarea și consolidarea acquis-ului comunitar în această materie, cât și prin constituirea unui ansamblu de principii, noțiuni și reguli comune care se cristalizează în cadrul procesului de apropiere (armonizare, unificare) a reglementărilor în materia vizată în dreptul comparat, în jurisprudența și în doctrina din Europa.

[23]Lando O. L’avant-projet de réforme du droit des obligations et les Principes du droit européen des contrats: analyse de certaines différences. Revue du droit des contrats, nr.1, 2006, p.175.

[24]**Monitorul Oficial, nr. 467-479 din 14.12.2018, art. 784.**

[25]Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 260 din 20 august 2014 [Online]: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A22014A0830%2801%29 (Vizitat la: 25.03.2021).